

پیش بینی پیشرفت تحصیلی براساس جهت گیری هدف پیشرفت

سعید مشتاقی * MSc

*گروه علوم تربیتی، واحد دزفول، دانشگاه آزاد اسلامی، دزفول، ایران

پژوهشی

چکیده

اهداف: با توجه به اهمیت جهت گیری هدف و تاثیر آن در عملکرد افراد، به ویژه در موقعیت های تحصیلی و همچنین نقش این جهت گیری ها در فرآیند یادگیری-یاددهی، پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه الگوی چهاروجهی اهداف پیشرفت با پیشرفت تحصیلی و تعیین نقش پیش بینی کنندگی آن در این زمینه انجام شد.

روش ها: این مطالعه همبستگی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ روی ۶۰۹ دانش آموز راهنمایی شهرستان دزفول که به روش تصادفی چندمرحله ای انتخاب شدند، انجام شد. برای جمع آوری داده ها از پرسش نامه هدف پیشرفت /لیوت و مک گریگور استفاده شد. میانگین درسی به عنوان شاخص پیشرفت تحصیلی بود. داده ها به کمک شاخص های آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون، و تحلیل رگرسیون چندگانه با استفاده از نرم افزار SPSS 18 تحلیل شد.

یافته ها: بین جهت گیری تسلط-گرایش، عملکرد-گرایش، عملکرد-اجتناب و پیشرفت تحصیلی رابطه معنی داری وجود داشت ($p < 0.01$). همچنین ضرایب رگرسیون نشان داد که جهت گیری تسلط-گرایش و عملکرد-گرایش پیش بین های مثبت و جهت گیری عملکرد-اجتناب پیش بین منفی متغیر پیشرفت تحصیلی هستند.

نتیجه گیری: یافته های این مطالعه بر اهمیت بررسی اهداف مختلف پیشرفت، و تاثیر آن بر متغیرهای تحصیلی تأکید دارد. همچنین کاربردهایی برای فعالیتهای آموزشی پیشنهاد شده است.

کلیدواژه ها: انگیزش پیشرفت، جهت گیری هدف پیشرفت، پیشرفت تحصیلی

Prediction of academic achievement by achievement goal orientation

Moshtaghi S.* MSc

*Department of Educational Sciences, Dezful Branch, Islamic Azad University, Dezful, Iran

Abstract

Aims: Considering the importance of goal orientation and its effect on individuals' performance, especially in educational situations and also considering the role of these orientations in the learning-teaching process, this study was carried out with the aim of determining the relation between the four-dimensional pattern of goal achievement and academic achievement and determining its predictive role in this field.

Methods: This correlation study was performed in academic year of 2011-2012 in Dezful, Iran, on 609 students who were selected by random multistage sampling method. Data were collected using the Goal Achievement Questionnaire of *Elliot & McGregor*. The mean scores of the students were used as an index for academic achievement. Data were analyzed by descriptive statistics, Pearson correlation coefficient and multiple regression analysis using SPSS 18 software.

Results: There was significant relationship between mastery-approach, performance-approach, performance-avoidance and academic achievement ($p < 0.01$). Regression coefficients also showed that mastery-approach and performance-approach orientation were positive predictors and performance-avoidance was a negative predictor for academic achievement.

Conclusion: Findings of the study emphasize the importance of investigating different achievement goals and their influence on academic variables. In addition, implications for educational practice have been discussed.

Keywords: Achievement Motivation, Achievement Goal Orientation, Academic Achievement

مقدمه

از مهم‌ترین اهداف نظام‌های آموزشی که همواره مورد توجه محققان نیز بوده است، پرورش فراگیرانی با انگیزه، هدفمند، پیشرفت‌گرا و کارآمد است. دانش روان‌شناسی، به‌ویژه در حیطه انگیزش و یادگیری با تکیه بر یافته‌های تحقیقاتی خود بیشترین نقش را در پیشبرد این مسیر ایفا کرده و همواره دستاوردهای بزرگی برای شناسایی و فهم رفتار انسان و همچنین ارتقای توانایی‌های او داشته است. در این رابطه، جهت‌گیری هدف پیشرفت از جمله موضوعاتی است که نقش آن به‌عنوان یک سازه کلیدی مورد تأیید قرار گرفته است.

رفتار ما عموماً با میل رسیدن به هدفی ویژه برانگیخته می‌شود، در واقع هر رفتاری سلسله‌ای از فعالیت‌هاست و برای پیش‌بینی رفتار افراد، انگیزه‌ها یا نیازهای آنان باید شناسایی شود. لاک و لاتهام [۱] ۴ دلیل اصلی چگونگی اثر تعیین هدف بر بهبود عملکرد را ۱- هدایت توجه فرد به سمت تکلیف در دست انجام؛ ۲- به خدمت‌گیری تلاش؛ ۳- افزایش استقامت و پشتکار تا دستیابی به هدف؛ و ۴- مشوقی برای گسترش استراتژی‌های تازه یا به‌عبارت دیگر، تشویق تدابیر جدید برای بهبود عملکرد، می‌دانند.

از طرفی نوع هدفی که ما انتخاب می‌نماییم، مقدار انگیزش ما را برای رسیدن به آن هدف تعیین می‌کند. آیمز [۲] جهت‌گیری هدف را به‌صورت الگوی منسجمی از باورها، اسنادها و هیجانات فرد تعریف می‌کند که مقاصد رفتاری فرد را تعیین کرده و سبب می‌شود تا نسبت به برخی موقعیت‌ها گرایش بیشتری داشته و در آن موقعیت‌ها به‌گونه‌ای خاص عمل نماید؛ این جهت‌گیری در موقعیت‌های تحصیلی، مبین انگیزه فرد از تحصیل است و به‌همین دلیل تمایلات، کنش‌ها و پاسخ‌های او را در موقعیت‌های یادگیری تحت تأثیر قرار می‌دهد. جهت‌گیری هدف را نباید با اهداف ویژه‌ای که در موقعیت‌های آموزشی برای فعالیت‌ها در نظر می‌گیرند، یکی دانست؛ این‌گونه اهداف صرفاً محرک فرد، برای یادگیری یک تکلیف ویژه هستند. از سوی دیگر، برخلاف اهداف آموزشی که مبنای تشابهات فردی است، جهت‌گیری هدف مبنای تفاوت‌های فردی در موقعیت‌های تحصیلی است و براساس آنها می‌توان میزان موفقیت فرد را در این‌گونه موقعیت‌ها پیش‌بینی نمود.

هسته مفهومی همه نظریه‌ها و الگوهای متعددی که به بحث پیرامون رویکرد هدف پیشرفت پرداخته‌اند، بر قصد و نیت فعالیت و رفتارهای مرتبط با پیشرفت متمرکز هستند، در این رویکرد به‌جای پرداختن به این که فراگیر در موقعیت پیشرفت به چه چیز می‌خواهد برسد، ادراک فراگیر از (چرایی) تلاش در موقعیت‌های پیشرفت را محور بحث قرار می‌دهد [۳]. در بحث از هدف پیشرفت و به‌طور کلی انگیزش پیشرفت، رسیدن و میل به شایستگی و کفایت، هدف نهایی است؛ شایستگی دارای دو بُعد تعریف و ارزش‌گذاری است [۳، ۴]: بُعد تعریف براساس استانداردهایی است که فرد برای خود در نظر می‌گیرد که به‌صورت استانداردهای مطلق، درون‌فردی و هنجاری هستند. در

استاندارد مطلق، شایستگی براساس تسلط و فهم بهتر یا مهارت‌یابی در کار است. در استاندارد درون‌فردی شایستگی براساس رشد مهارت‌های شخصی (پیشرفت هر فرد با خودش) تعریف می‌شود. این دو استاندارد براساس شباهت‌های عملی و مفهومی بسیار زیاد با یکدیگر در یک مقوله قرار می‌گیرند. در استانداردهای هنجاری، شایستگی نتیجه عملکرد بهتر نسبت به دیگران است؛ بنابراین، شایستگی عملکردی (براساس استانداردهای هنجاری) تقسیم می‌شود. بُعد دیگر شایستگی ارزش‌گذاری است و از این که جهت هدف به سمت پیشرفت (به‌دست‌آوردن نتایج مثبت) یا اجتناب از شکست (اجتناب از نتایج منفی) است، صحبت در میان می‌آورد [۵].

در طول تکامل نظریه جهت‌گیری هدف پیشرفت، اهداف به‌صورت‌های گوناگون تقسیم‌بندی شده‌اند، بعضی از گروه‌ها به‌طور کل به بُعد تعریف و جنبه گرایشی بُعد ارزش‌گذاری ارجاع داشته‌اند و بعضی هر دو بُعد تعریف و ارزش‌گذاری را مد نظر قرار داده‌اند. در آخرین تقسیم‌بندی که توسط الیوت [۶] و الیوت و مک‌گریگور [۳] صورت گرفت، الگوی چهار وجهی اهداف پیشرفت به‌وجود آمد. در این الگو چهارگانه اهداف پیشرفت تسلط-گرایش، تسلط-اجتناب، عملکرد-گرایش و عملکرد-اجتناب هستند. در اهداف تسلط-گرایش، فرد به‌دنبال بهبود شایستگی‌های خود در تکالیف است، آنان به یادگیری برای خود یادگیری علاقه دارند و خود را درگیر تکالیف چالش برانگیز می‌کنند [۶]. در اهداف تسلط-اجتناب، شایستگی به‌صورت تسلط کامل به تکالیف تعریف می‌شود و تمام تلاش افراد برای دوری‌گزیدن از خطا و اشتباه معطوف است. ترس از نفهمیدن مطالب، شکست در یادگیری و فراموشی از ویژگی‌های این نوع جهت‌گیری است [۷]. جهت‌گیری هدف عملکرد-گرایش، بر تأیید عملکرد و کسب قضاوت مطلوب دیگران درباره عملکردهای شخصی تأکید دارد. محوریت این جهت‌گیری بر کسب قضاوت مثبت دیگران و توجه به مقایسه‌های اجتماعی (بهتر از دیگران بودن) قرار دارد [۸]. در جهت‌گیری عملکرد-اجتناب، شایستگی به‌معنای اجتناب از شکست است و هسته اصلی، توجه به مقایسه اجتماعی است؛ لیکن تأکید بر گریز از حقارت و نگرسته‌شدن به‌عنوان فردی کُندآموز محوریت این جهت‌گیری هدف است [۹].

پیشرفت تحصیلی به‌عنوان پیامد رفتاری اهداف پیشرفت، از اهمیت زیادی برخوردار است. پژوهش‌هایی که به بررسی رابطه اهداف تسلط با پیشرفت تحصیلی پرداخته‌اند، داده‌های متناقضی را گزارش کرده‌اند. بیشتر یافته‌های پژوهشی نشان داده‌اند که اهداف تسلط (به‌ویژه اهداف تسلط-اجتناب) رابطه معنی‌داری با پیشرفت تحصیلی ندارند [۱۰، ۱۱، ۱۲]. با این وجود پژوهش‌هایی نیز وجود دارد که رابطه مثبت و معنی‌داری بین این دو متغیر به‌دست داده‌اند [۱۳]. در زمینه اهداف عملکرد-گرایش نیز شواهد متعدد پژوهشی موید وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بین این هدف و پیشرفت تحصیلی است [۳، ۱۴، ۱۵]. در رابطه با هدف عملکرد-اجتناب تحقیقات نشان داده‌اند که

کردند که در مجموع ۸۱/۵٪ کل واریانس را تبیین می‌کردند. در پژوهش حاضر، به‌منظور تعیین پایایی پرسش‌نامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که برای خرده‌مقیاس‌های جهت‌گیری تسلط-گرایش، تسلط-اجتناب، عملکرد-گرایش، عملکرد-اجتناب به‌ترتیب، ضرایب آلفای ۰/۷۹، ۰/۷۵، ۰/۷۵ و ۰/۶۸ به‌دست آمد. همچنین به‌منظور تعیین روایی این پرسش‌نامه از روش تحلیل عاملی استفاده شد. مقدار ضریب شاخص کفایت نمونه‌گیری (KMO) ۰/۷۸ و مقدار χ^2 آزمون کروییت بارتلت ۱۱۱۴/۲۷ محاسبه شد که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار بود. در تحلیل عاملی از روش تحلیل عناصر با چرخش متعامد از نوع واریماکس و بارهای عاملی ۰/۳۰ برای حداقل همبستگی قابل قبول میان هر ارزش و عامل استخراج شده، استفاده شد. نتایج نشان داد که ۴ عامل قوی معنی‌دار با ارزش ویژه بالاتر از یک در مقیاس وجود دارد که در مجموع ۵۴/۷۴٪ واریانس کل را تبیین کردند. این مقدار برای هر یک از عوامل چهارگانه به‌ترتیب ۱۷/۰۲، ۱۶/۴۲، ۱۱/۹۵ و ۹/۳۵ بودند. در تحلیل عاملی تاییدی نیز با کمک نرم‌افزار AMOS بالاترین برازش برای همین مدل چهارعاملی به‌دست آمد؛ در نتیجه، از نظر ساختار عاملی، پدیدآوری ۴ عامل در پژوهش حاضر با مدل چهاروجهی این پرسش‌نامه همسو و برازش داده‌ها با مدل مورد تایید بود (جدول ۱).

جدول ۱) آماره‌های نیکویی برازش پرسش‌نامه (AGQ) در تحلیل عاملی تاییدی

مدل	χ^2	df	χ^2/df	GFI	AGFI	CFI	TLI	PNFI	RMSEA
مرتبه اول	۸۳/۹۲	۴۸	۱/۷۳۵	۰/۹۷۸	۰/۹۶۵	۰/۹۷۸	۰/۹۷۴	۰/۶۹۶	۰/۰۳۵

نتایج

میانگین ابعاد جهت‌گیری هدف پیشرفت در دختران ۱۷/۳۲±۲/۵۳، در پسران ۱۷/۵۸±۲/۲۶ و در کل ۱۷/۴۵±۲/۴۰ بود (جدول ۲).

جدول ۲) میانگین ابعاد جهت‌گیری هدف پیشرفت به تفکیک جنسیت

جنسیت ← متغیر ↓	دختر (n=۳۰۸)	پسر (n=۳۰۱)	کل (n=۶۰۹)
جهت‌گیری هدف پیشرفت	۱۸/۷۲±۳/۳۰	۱۸/۱۰±۳/۴۴	۱۸/۴۱±۳/۴۴
تسلط-گرایش	۱۳/۹۳±۵/۳۱	۱۳/۸۶±۴/۵۹	۱۳/۹۲±۴/۹۷
تسلط-اجتناب	۱۴/۳۱±۳/۹۲	۱۴/۵۹±۲/۹۱	۱۴/۴۵±۳/۹۲
عملکرد-گرایش	۱۳/۴۵±۳/۹۳	۱۳/۳۲±۳/۷۱	۱۳/۳۹±۳/۸۲
عملکرد-اجتناب	۱۷/۳۲±۲/۵۳	۱۷/۵۸±۲/۲۶	۱۷/۴۵±۲/۴۰

براساس نتایج همبستگی بین متغیرهای پژوهش، به غیر از جهت‌گیری تسلط-اجتناب، ۳ جهت‌گیری تسلط-گرایش، عملکرد-گرایش و عملکرد-اجتناب با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنی‌دار داشتند (جدول ۳).

آزمودنی‌هایی که با چنین جهت‌گیری هماهنگ هستند، بیشتر به این جهت‌گرایش دارند که نمرات پایینی کسب کنند و در نتیجه پیشرفت تحصیلی پایینی داشته باشند. چنین یافته‌هایی موید وجود رابطه منفی بین هدف عملکرد-اجتناب و پیشرفت تحصیلی است [۳، ۱۰].

در مجموع مرور پژوهش‌هایی که به بررسی رابطه جهت‌گیری هدف و پیشرفت تحصیلی پرداخته‌اند، این مساله را نمایان می‌سازند که نتایج این تحقیقات هنوز یک الگوی منسجم و هماهنگ را ارایه نمی‌دهد [۱۶]. ذکر این نکته نیز ضروری است که پژوهش‌های داخلی که در این زمینه صورت گرفته بیشتر در محیط‌های دانشگاهی است و کمتر الگوی چهاروجهی هدف پیشرفت را محور تحقیقات قرار داده‌اند. با در نظر گرفتن این نکات و با توجه به اهمیت جهت‌گیری هدف و تاثیر آن در عملکرد افراد، به‌ویژه در موقعیت‌های تحصیلی و همچنین نقش این جهت‌گیری‌ها در فرآیند یادگیری-یاددهی، پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه الگوی چهاروجهی اهداف پیشرفت با پیشرفت تحصیلی و تعیین نقش پیش‌بینی‌کنندگی آن در این زمینه انجام شد.

روش‌ها

این پژوهش کاربردی از نوع تحقیقات غیرآزمایشی به‌شیوه همبستگی با سازمان‌دهی پس‌آزمون است. مطالعات همبستگی می‌تواند ذاتاً توصیفی یا استنباطی باشد ولی نکته مهم این است که مقصود از گردآوری اطلاعات در این پژوهش‌ها هرگز تحقیق درباره یک رابطه علت و معلولی قاطع نیست [۱۷]. جامعه آماری پژوهش، کلیه دانش‌آموزان پسر و دختر مدارس راهنمایی شهرستان دزفول در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بودند (حدود ۱۷۰۰۰ نفر). حجم نمونه طبق اصول علمی با استفاده از فرمول کوکران در سطح اطمینان ۹۵٪ و با توجه به حجم جامعه و واریانس جامعه (۲/۵۷) برآورد شده از تحقیقات قبلی، ۶۳۴ نفر تعیین شد. روش نمونه‌گیری به این صورت بود که ابتدا از بین مناطق آموزشی دزفول، ۲ منطقه و از این مناطق، دانش‌آموزان ۶ مدرسه دخترانه و پسرانه به قید قرعه انتخاب شدند. در نهایت، ۶۰۹ نفر (۳۰۸ دختر و ۳۰۱ پسر) که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شده بودند، ابزار تحقیق را به‌طور صحیح کامل کردند و مورد مطالعه قرار گرفتند.

برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه جهت‌گیری هدف (AGQ) استفاده شد. این پرسش‌نامه برای سنجش بُعد جهت‌گیری هدف بر طبق الگوی چهاروجهی از سوی ایوت و مک‌گریگور تهیه شده و مشتمل بر ۱۲ گویه است. به طوری که هر ۳ گویه یک جهت‌گیری را می‌سنجد و در مقابل هر گویه طیف لیکرتی ۷‌بخشی قرار دارد. برای هر فرد ۴ نمره به تفکیک چهار جهت‌گیری هدف پیشرفت به‌دست می‌آید. دامنه نمره هر فرد در هر یک از چهار جهت‌گیری هدف، بین ۳ و ۲۱ در تغییر است.

ایوت و مک‌گریگور با استفاده از تحلیل عاملی، ۴ عامل را استخراج

جدول ۳) ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵
۱- پیشرفت تحصیلی					
۲- تسلط- گرایش	*۰/۳۳				
۳- تسلط- اجتناب	۰/۰۷	*۰/۲۶			
۴- عملکرد- گرایش	*۰/۳۶	*۰/۶۵	*۰/۱۹		
۵- عملکرد- اجتناب	*۰/۳۰	*۰/۵۹	*۰/۳۹	*۰/۴۹	
	p<۰/۰۱*				

براساس نتایج تحلیل رگرسیون، جهت‌گیری تسلط-اجتناب در زمینه پیشرفت تحصیلی از قدرت پیش‌بینی‌کنندگی برخوردار نبود، اما جهت‌گیری‌های عملکرد-گرایش ($\beta=۰/۲۳$, $p<۰/۰۰۱$) و جهت‌گیری تسلط-گرایش ($\beta=۰/۱۲$, $p<۰/۰۰۳$) به‌طور معنی‌دار و مثبت و جهت‌گیری عملکرد-اجتناب به‌طور معنی‌دار و منفی ($\beta=-۰/۱۴$, $p<۰/۰۰۱$) توان پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی را داشتند و در مجموع ۱۶٪ واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین کردند (جدول ۴).

جدول ۴) نتایج تحلیل رگرسیون چهار جهت‌گیری هدف پیشرفت بر پیشرفت تحصیلی

پیش‌بین‌ها	R	R ^۲	β	t	سطح معنی‌داری
تسلط-گرایش	۰/۴۰	۰/۱۶	۰/۱۲	۲/۱۶	۰/۰۳
تسلط-اجتناب	۰/۴۰	۰/۱۶	-۰/۰۶	-۱/۵۰	۰/۱۳
عملکرد-گرایش	۰/۴۰	۰/۱۶	۰/۲۳	۴/۵۵	۰/۰۰
عملکرد-اجتناب	۰/۴۰	۰/۱۶	-۰/۱۴	۲/۹۱	۰/۰۰

بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه الگوی چهاروجهی اهداف پیشرفت با پیشرفت تحصیلی و تعیین نقش پیش‌بینی‌کنندگی آن در این زمینه، در بین دانش‌آموزان دختر و پسر دوره راهنمایی شهرستان دزفول انجام شد. در مجموع یافته‌های حاصل از ضرایب همبستگی و تحلیل رگرسیون، بیانگر رابطه معنی‌دار بین انواع جهت‌گیری و پیشرفت تحصیلی است. به بیان دیگر نوع جهت‌گیری هدفی که دانش‌آموز برای خود برمی‌گزیند با نمره پیشرفت تحصیلی وی رابطه دارد. تحلیل آماری در زمینه پیشرفت تحصیلی نشان داد که هدف تسلط-گرایش پیش‌بینی‌کننده مثبت و معنی‌دار پیشرفت تحصیلی است. یافته مذکور با پژوهش‌های والترز و همکاران و گاتمن و همکاران همسو است [۱۳، ۱۶، ۱۸] و با نتایج پژوهش‌های الیوت و چرچ، اوکان و همکاران، حجازی و همکاران و دلاورپور ناهمسو است [۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۹]. دانش‌آموزان دارای جهت‌گیری تسلط-گرایش علاوه بر این به فعالیت‌های یادگیری دارند و به‌همین دلیل وقت بیشتری برای یادگیری صرف می‌کنند؛ این دانش‌آموزان بر این سئوالات تمرکز دارند که - چگونه این مطلب را می‌توانم بفهمم؟ -

چگونه این کار را می‌توانم انجام دهم؟ و - چگونه در این درس می‌توانم مسلط باشم؟

در مورد اهداف تسلط-اجتناب نتایج نشان داد که رابطه معنی‌داری با پیشرفت تحصیلی ندارد. در تبیین این نتیجه همسو با الیوت [۶]، بر این اعتقادیم که به دلیل وجود فرآیندهای متضاد، فرآیند مثبت به دلیل وجود بُعد تسلط و فرآیندهای منفی به دلیل وجود بُعد اجتناب، پیش‌بینی‌کنندگی دقیق برای اهداف تسلط-اجتناب کار دشواری است. در این جهت‌گیری نوعی اضطراب وجود دارد؛ اضطراب از فراموش کردن مطالب و دوری‌جستن از خطا که باعث می‌شود این جهت‌گیری نتواند مثل جهت‌گیری تسلط-گرایش پیشرفت تحصیلی را باعث شود.

نتایج تحلیل، جهت‌گیری عملکرد-اجتناب را پیش‌بین مثبت پیشرفت تحصیلی نشان داد. یافته مذکور همسو با پژوهش‌های الیوت و مک‌گریگور [۳]، والترز [۱۶]، هارکوییکز و همکاران [۱۵] و دلاورپور [۱۲] است، اما با پژوهش‌های معدودی نظیر دوپیرات و مارین [۲۰] و خادمی و نوشادی [۱۸] ناهمسو است. در تبیین این یافته می‌توان به این نکته اشاره کرد که از آنجا که افرادی که جهت‌گیری هدف عملکرد-گرایش دارند به دنبال اثبات شایستگی خود در جمع‌هایی که به‌طور بالقوه روحیه رقابت را القا می‌کنند، هستند و در چنین شرایطی معیارهای عینی به‌عنوان آشکارترین و قابل دسترس‌ترین ملاک برای ارزشیابی افراد هستند؛ بنابراین، افراد مذکور با برتر نشان دادن خود در این ملاک‌ها، به دنبال نشان دادن شایستگی خود در مقایسه با دیگران هستند و تمام تلاش و تمرکز آنان در رسیدن به این هدف هدایت می‌شود. پس از آنجا که گرفتن نمرات بالا یکی از واضح‌ترین ملاک‌های ابراز و نمایش شایستگی است، دانش‌آموزان در زمینه پیشرفت تحصیلی در این جهت‌گیری به گواه این پژوهش و پژوهش‌های متعددی که ذکر شد در حد بالایی قرار دارند.

در مورد هدف عملکرد-اجتناب، نتایج تحلیل نشان داد که این جهت‌گیری به‌صورت منفی و معنی‌داری به پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی می‌پردازد؛ به این معنا که دانش‌آموزانی که جهت‌گیری هدف عملکرد-اجتناب دارند، دارای پیشرفت تحصیلی پایینی هستند، این یافته همسو با تحقیقات پیشین الیوت و چرچ، الیوت و مک‌گریگور، خادمی و نوشادی و دلاورپور است [۳، ۱۰، ۱۲، ۱۸]. در این زمینه می‌توان گفت که ترس و اجتناب از وارد عمل شدن و به تبع آن ماهیت انفعالی دانش‌آموزان باعث می‌شود که انگیزه تلاش و فعالیت در آنها پایین باشد. به‌طور کلی این یافته، هم‌راستا با پژوهش‌هایی است که نشان می‌دهند، هدف عملکرد-اجتناب، هدفی ناسازگارانه است و همواره با پیامدهای مخربی همراه است.

ایمز در مقاله‌ای به تبیین ارتباط میان جهت‌گیری هدف و ساختار کلاس پرداخته و معتقد است که ساختار کلاس، نوع هدف انتخابی، تصور فرد از خودش و دیگران و همچنین تصور فرد از تکالیف را تحت تاثیر قرار می‌دهد [۲]. وی در توصیف ساختار کلاس به نوع تکالیف یا

آنها زیاد است، این جهت‌گیری را پرورش می‌دهند. همچنین دروسی که محتوای آنها معنی‌دارتر و مرتبط با تمایلات فرد است، جهت‌گیری معطوف به یادگیری را تقویت می‌کنند. /یمنز معتقد است که اساساً جهت‌گیری معطوف به یادگیری نیازمند صرف وقت، تلاش و تداوم بیشتر است. پیشنهادات/یمنز به‌طور خلاصه در جدول ۵ آمده است.

محتوای دروس، نوع فعالیت‌های کلاسی و نوع ارزشیابی اشاره دارد و معتقد است که همه این عوامل، جهت‌گیری هدف را تحت تاثیر قرار می‌دهند. تکالیفی که محتوای آنها خشک و انعطاف‌ناپذیر است و از تنوع برخوردار نیست کمتر دانش‌آموز را به‌سوی جهت‌گیری هدف یادگیری سوق می‌دهند و بالعکس دروسی که تنوع و تغییرپذیری در

جدول ۵) ساختار کلاس و راهبردهای آموزشی منجر به جهت‌گیری هدف یادگیری

ساختار	راهبردهای آموزشی	الگوی انگیزشی
۱- تاکید بر ابعاد معنی‌دار فعالیت‌های یادگیری ۲- طراحی محتوای بدیع و متنوع و توجه به علایق دانش‌آموزان ۳- تشویق پیشرفت تحصیلی و راهبردهای موثر یادگیری ۴- کمک به دانش‌آموزان در ایجاد اهداف کوتاه‌مدت و خودمرجع	۱- تاکید بر مشارکت دانش‌آموزان در تصمیم‌گیری‌ها ۲- ایجاد فرصت‌هایی برای آزادی عمل و مسئولیت‌پذیری ۳- استفاده از مهارت‌های نظارتی و مدیریت تلاش‌های خود	-
نوع فعالیت کلاسی	۱- انجام ارزشیابی فردی و شخصی، نه ارزشیابی جمعی ۲- ایجاد فرصت‌هایی برای تشویق دانش‌آموزان، حتی در زمانی که دچار اشتباه می‌شوند به‌عنوان بخشی از یادگیری ۳- تاکید بر بهبود، پیشرفت و یادگیری (تسلط) فردی	۱- تاکید بر کوشش و یادگیری ۲- علاقه درونی به فعالیت ۳- استفاده از راهبردهای خودتنظیمی ۴- کار خلاق و فعال ۵- احساس تعلق (یعنی مورد قبول قرارگرفتن که خود موجب انگیزش رفتار می‌شود) و از طرفی پذیرش، احساس تعلق، عضویت در گروه و مشارکت در کار موجب احساس اطمینان و سلامت روانی در دانش‌آموز می‌شود.
نوع ارزشیابی	۱- انجام ارزشیابی فردی و شخصی، نه ارزشیابی جمعی ۲- ایجاد فرصت‌هایی برای تشویق دانش‌آموزان، حتی در زمانی که دچار اشتباه می‌شوند به‌عنوان بخشی از یادگیری ۳- تاکید بر بهبود، پیشرفت و یادگیری (تسلط) فردی	-

Mohammadi Y, translator. Tehran: Virayesh Publication; 2005. [Persian]

2- Ames C. Classrooms: Goals, structures and student motivation. J Educ Psychol. 1992;84(3):261-71.

3- Elliot A, McGregor H. Achievement goals framework. J Personal Soc Psychol. 2001;80(3):501-19.

4- Elliot A, Thrash TM. AG and the hierarchical model of a motivation. J Educ Psychol Rev. 2001;13:139-56.

5- Seifret TL. Understanding student motivation. J Educ Res. 2004;66:137-49.

6- Kaplan A, Martin L, Maehr L. The contributions and prospects of goal orientation theory. J Educ Psychol Rev. 2007;19(2):141-84.

6- Elliot A. Approach and avoidance motivation and achievement goals. J Educ Psychol. 1999;34(3):169-90.

7- Pintrich PR. An achievement goal theory perspective on issues in motivation terminology, theory and research. J Contemp Educ Psychol. 2000;25(1):202-40.

8- Kaplan A, Martin L, Maehr L. The contributions and prospects of goal orientation theory. J Educ Psychol Rev. 2007;19(2):141-84.

9- Pintrich PR, Schunk DH. Motivation in education: Theory, research and applications. New Jersey: Johnston Publication; 2002.

10- Elliot A, Church M. A hierarchical model of approach and avoidance achievement motivation. J Personal Soc Psychol. 1997;72(1):218-32.

11- Okun MA, Fairholme C, Karoly P, Ruhlman, LS, Newton C. Academic goals, goal process cognition and exam performance among college students. Learn Individ Differ. 2006;16(3):255-65.

12- Delavarpour MA. Prediction of metacognition awareness and academic achievement based on goal orientation. Tabriz

پیشنهاد می‌شود که دست‌اندرکاران امر آموزش و پرورش و همچنین نظام‌های آموزشی، اهداف و برنامه‌های خود را به‌گونه‌ای طرح‌ریزی کنند که افراد را به داشتن انگیزه درونی سوق دهند و از آنجایی که انگیزه افراد تا حدود زیادی متأثر از عوامل بیرونی بوده و قابل پرورش است، توصیه می‌شود با استفاده از روش‌های مختلف و مناسب آموزشی نظیر روش یادگیری مشارکتی و همچنین روش آموزش مطالعه متقابل که از روش‌های نوین آموزشی است، استفاده نمایند تا سطح انگیزش در محیط‌های آموزشی ارتقا یابد.

نتیجه‌گیری

انگیزش پیشرفت نقش مهمی در عملکرد تحصیلی دارد و اخیراً رویکرد جدید اهداف پیشرفت در این زمینه محور بسیاری پژوهش‌هاست. از بین ۴ جهت‌گیری هدف، جهت‌گیری‌های تسلط-گرایش، عملکرد-گرایش و عملکرد-اجتناب در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی نقش دارند. در مجموع، دانش‌آموزان دارای جهت‌گیری اهداف تسلط از انگیزش درونی به یادگیری برخوردارند. در مقابل، دانش‌آموزان با جهت‌گیری اهداف عملکرد، احتمالاً به لحاظ درونی برانگیخته نمی‌شوند و به کمک احتیاج دارند.

منابع

1- Reeve JM. Understanding motivation and emotion. Sayed

- 50.
- 17- Human A. Statistical inference in behavioral research. Tehran: Pars Publication; 1994. [Persian]
- 18- Khademi M, Noushadi N. A survey of the relationship between goal orientation and self-regulated learning and academic achievement among senior high school students in Shiraz. *J Soc Sci Human Shiraz Univ.* 2007;25(4)49:63-78. [Persian]
- 19- Hejazi E, Abdolvand N, Imamverdy D. Achievement goals, intelligence beliefs and academic achievement. *J Psychol.* 2003;7(1)25:30-51. [Persian]
- 20- Dupeyrat C, Marine C. Implicit theories of intelligence, goal orientation, cognitive engagement and achievement: A test of Dweck's model with returning to school adults. *J Contemp Educ Psychol.* 2005;30(1):43-59.
- Univ Psychol J. 2008;3(9):65-91. [Persian]
- 13- Gutman LM. How student and parent goal orientations and classroom goal structures influence the math achievement of African Americans during the high school transition. *J Contemp Educ Psychol.* 2006;31(1):44-63.
- 14- Church M, Elliot A, Gable S. Perception of classroom environment, achievement goals and achievement outcomes. *J Educ Psychol.* 2001;93(1):43-54.
- 15- Harackiewicz JM, Barron KE, Tauer J, Carter S, Elliot A. Short-term and long-term consequences of achievement goals: Predicting interest and performance over time. *J Educ Psychol.* 2000;92(2):316-30.
- 16- Wolters J. Advancing achievement goal theory: Using goal structures and goal orientations to predict students' motivation, cognition and achievement. *J Educ Psychol.* 2004;96(2):236-

